

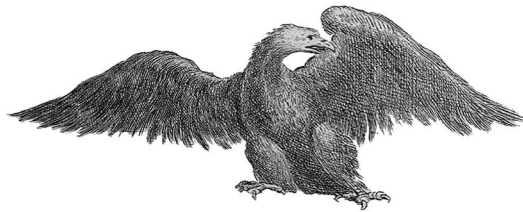
FUND OG FORSKNING

I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS

SAMLINGER

Bind 46

2007

With summaries

KØBENHAVN 2007

UDGIVET AF DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Om billedet på papiromslaget se s. 292.

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik III's bibliotek

Om titelvignetten se s. 102.

© Forfatterne og Det Kongelige Bibliotek

Redaktion: John T. Lauridsen

Redaktionsråd:

Ivan Boserup, Grethe Jacobsen, Ingrid Fischer Jonge,
Erland Kolding Nielsen, Niels Krabbe,
Stig T. Rasmussen, Marie Vest

Fund og Forskning er et peer-reviewed tidsskrift.

Papir: Munken pure 120 gr.
Dette papir overholder de i ISO 9706:1994
fastsatte krav til langtidsholdbart papir.

Grafisk tilrettelæggelse og nodesats: Jakob K. Meile
Tryk og indbinding: Richard Larsen Grafisk A/S

ISSN 0060-9896
ISBN 978-87-7023-011-7

ERIK DAL IN MEMORIAM

20.12.1922 – 2.11.2006

AF

JESPER DÜRING JØRGENSEN

Nærværende skal i hovedsagen dreje sig om Erik Dals tid på Det Kongelige Bibliotek. Hans tid som fagleder i boghistorie og bogfremstilling på Danmarks Biblioteksskole, siden som administrator for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab samt sidst hans hverv som præsident for Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab vil blive mindet andetsteds. Man får dog tilgive mig, at jeg begynder med et par personligt erindrende snapshots.

Til juleeksamen 1966-67 var jeg til forprøve i dansk på Københavns Universitet. Det var anden gang jeg forsøgte mig, og på en grå dag kort efter nytår var dagsordenen mundtlig eksamination i grammatik med udgangspunkt i Paul Diderichsens *Elementær dansk grammatik*. Eksaminator var lektor Poul Levin, censorer doktorerne Alf Henriques og Erik Dal. Fysisk set – og muligvis også intellektuelt – kan man næppe forestille sig to større modsætninger end disse to, der denne dag flankerede eksaminator lig et par virkningsfulde afgudsbilleder, vågende over det grønne bord. Alf Henriques, lille og tæt, noget præget af bordets glæder og mageligt tilbagelænet, men – som det syntes – med et sært kolerisk udtryk i det rødsprængte ansigt. På eksaminators anden side Erik Dal, høj, siddende stift op og ned på stolen, det langagtige, blege, lidt tunge ansigt virkede flegmatisk alvorligt, øjnene forekom halvt lukkede. Jeg var netop i færd med at redegøre for et sikkert indviklet grammatisk fænomen, da Levin affærdigede mig med et kategorisk: “Det er forkert!” Det glimtede skarpt et sekund eller to i øjnene på Erik Dal: “Nej, eksaminanden har ret,” kom det afmålt. Levin gik på det nærmeste i jorden og trak skyndsomst sin beskyldning tilbage. Denne indgriben medførte, at jeg fik bjerget den så attræde første karakter, der var forudsætningen for at kunne fortsætte studiet. Når jeg fortæller historien her, er grunden, at den forekommer mig at karakterisere noget afgørende hos Erik Dal. Det på en gang distante og dog nærværende, det tilsyneladende flegmatisk tillukkede og så alligevel aktivt medlevende og nok så væsentligt respekten

for sikre kendsgerninger. Jeg har siden ment at kunne genkende eller oversætte disse træk som stilistiske og kompositoriske elementer i Erik Dals tænke- og skrivemåde.

Den næste gang, Erik Dal fik, om jeg så må sige, betydning for min løbebane, var den 1. august 1972. På denne dag tiltrådte jeg som forskningsbibliotekar i Danske Afdeling med ansvar for afdelingens magasiner, ekspedition, på-pladssætning og reference samt fagreferencen i dansk litteratur og sprog. På det tidspunkt var Erik Dal ikke længere ansat på Det Kongelige Bibliotek, men af hans efterfølger som chef for Danske Afdeling, Nils-Henning Jeppesen, fik jeg udleveret en lille bog i et stift blågrønt lærredsbind ledsaget af en venlig, men imperativisk opfordring til snarest at læse vedkommende skrift. Det drejede sig om et lille bind i serien *Danske Opslagsværker*: Erik Dal: *Bibliotheca Danica 1482-1830 og Catalog over det store kongelige Biblioteks danske og norske Afdeling* (1971). Læsningen heraf – hed det sig – ville give mig en række afgørende forudsætninger for at forstå baggrund og idé i den afdeling, hvis bogbestand det fra nu af var mit daglige ansvar at sikre og stille til rådighed for offentligheden. Jeg husker, at jeg så lidt desorienteret på den lille bog, men parerede ordre og begyndte uden større forventninger læsningen samme aften.

Jeg blev imidlertid behagelig overrasket over bogen, der på forbausende måde besidder kvaliteter som både et nyttigt bibliotekarisk værktøj og en velskrevet lektüre. Den har siden haft sin faste plads på mit hjemlige skrivebord sammen med et par andre uundværligheder, der ikke har det fjerneste med biblioteker og biblioteksvæsen at gøre.

Som det fremgår af den omstændelige titel, har bogen et dobbelt emne. Den rummer for det første en fremstilling af historie og indretning af den trykte katalog *Bibliotheca Danica* med dansk-norsk-slesvig-holstensk litteratur mellem 1482 og 1830 i tre danske biblioteker: Det Kongelige Bibliotek, det daværende universitetsbibliotek og Karen Brahes Bibliotek, og som andet emne en fremstilling af tilblivelse og disposition af Danske Afdelings håndskrevne systematiske katalog over trykt dansk-norsk, slesvig-holstensk litteratur, men med de tidsmæssige afgrænsninger 1482-1959.¹

¹ Karen Brahes Bibliotek ejes af stiftelsen Roskilde Adelige Jomfrukloster, det opbevares i Landsarkivet for Fyn. Universitetsbiblioteket er fra 2006 forenet med Det Kongelige Bibliotek. *Bibliotheca Danica* er desuden efterfulgt af flere supplement, af hvilke det første bragte værket op til slutåret 1840. Herefter afløstes det af den egentlige nationalbibliografi, *Dansk Bogfortegnelse*.

Erik Dal. Fotografisk Atelier, Det Kongelige Bibliotek.

Det betyder, at der indenfor rammerne af bogen behandles to ganske vidtløftige emner, der løber parallelt, men som alligevel reelt og formelt adskiller sig væsentligt fra hinanden. Allerede i bogens tilrettelæggelse har denne kiasmeagtige karakter fået sin udmøntning. Efter et par kortere generelle afsnit, hvor fremstillingen sammenfletter katalogens og *Bibliotheca Danicas* overordnede åndshistoriske baggrund, skifter bogens layout og fremstilling karakter i de følgende afsnit.

Hver eneste side er herefter delt i to halvdele ved en fin vandret linie. Den halvdel af siden, der findes over linien, er i brødskrift og handler om *Bibliotheca Danica*, mens den del, der findes under skillelinien, er sat i kursiv og drejer sig om den håndskrevne katalog over Danske Afdelings bogbestand. Dispositionsmæssigt er det desuden således, at fremstillingen over og under linien behandler de samme systematiske problematikker og de varierende – eller ofte nok forskellige – løsninger, disse har fundet i henholdsvis det trykte værk og den skrevne katalog. Denne opdeling af stoffet bevirker, at læseren enten kan vælge at læse de afsnit, der er i brødskrift over linien i et langt forløb, hvorved man alene får en fremstilling af raffinementerne i *Bibliotheca Danica*, eller man kan vælge at læse de kursiverede dele under strengen, hvilket tilsvarende rummer den samlede fremstilling af den skrevne katalogs systematik og historie. Endelig har læseren en tredje mulighed: at parallellæse de to fremstillinger side for side. Den sidste metode er selvsagt ganske krævende; i det ringeste var det tilfældet for en begynder i biblioteksvæsenet, for hvem katalog- og biblioteksindretning var ubekendt land.

Det overblik, der er bærende kompositorisk gennem bogen, er imidlertid imponerende, så meget mere som fremstillingen tillige rummer en høj detaljeringsgrad uden på nogen måde at henfalde til fortabelse i pedantisk overflødhed, men den magt, der ligger i den væsentlige, konkrete detalje, er uomgængelig, når emnet er bibliografi- og katalogtilblivelse, og i Erik Dals fremstilling er netop iagttagelsen af detaljen udgangspunktet for de længere kultur- og boghistoriske linier, som er trukket gennem hans bog.

Jeg har gjort den erfaring, at biblioteket fagligt præger sin mand. Hermed mener jeg, at arbejdet med og i de så mangfoldigt sammensatte og til dels selvgroede samlinger i Det Kongelige Bibliotek medvirker til i nogen grad at dreje opmærksomheden bort fra den teoretisk abstrakte bagage, man medbringer fra universitetet. I stedet tvinger forvaltningen og udforskningen af bibliotekets samlinger sin udøver over i en mere eksakt retning. Det er en tendens, der går gennem så

at sige alt biblioteksarbejde. Det ligger i den blotte accessionsmæssige registrering eller katalogisering, hvad enten talen er om tidligere tiders fastformkataloger eller de mere nutidige databaser eller andre IT-baserede søgemedier, og det gælder besvarelsen af referenceopgaver eller dyberegående behandling af mere sammensatte eller specielle forespørgsler. Overalt ligger udgangspunktet i forskellige former for konkret udforskning af det kildemateriale, der findes i biblioteket.

Da Erik Dal i 1953 ansattes på Det Kongelige Bibliotek, kom han fra en ansættelse på Øregaards Gymnasium. Han var cand.mag. i dansk og musik, og med den fagkombination afrundet med et fremragende pædagogikum var han en relevant kandidat for datidens alment dannende gymnasieskole. Går man imidlertid et spadestik dybere og indtager hans faglige interesser – og forventninger – i specifik forstand, vil man se, at hans studier tidligt havde en vel eksklusiv specialisering, men den rummede tillige en syntese, der knyttede danskstudiet og musikstudiet snævert sammen, noget, der samtidig gjorde benyttelsen af Det Kongelige Biblioteks samlinger uomgængelig. Erik Dal var således på forhånd ikke præget af biblioteket, men derimod fagligt programmeret til at gå i dybden med væsentlige dele af Det Kongelige Biblioteks samlinger. De emner, han udsøgte sig for sin forskning, er alle storslåede eksempler herpå.

Allerede titlen på Erik Dals specialeafhandling fra 1947 afslører denne programmering: *De vigtigste kilder til Prosodia danica*. Den kortfattede, indforståede overskrift henviser til et vigtigt arbejde af en af de tidlige danske metrikere, Søren Poulsen Gotlænder Judichær (1599-1666) og hans værk, *Prosodia danica eller Dansk Riimkunst i sig befattendis en grundrichtig Underviisning om alt det, som er fornødent at viide om dend rette Maade og Maneering, gode oc skickelige Danske Vers eller Riim at gjøre*. Kbh. 1671. Som det vil ses, udkom værket posthumt, men en snes år tidligere havde Judichær udsendt et mindre arbejde som en art forløber, der havde haft sin betydning i datiden: *Synopsis prosodiæ danicæ, eller, en kort Extract aff Riimkunsten, befattendis i sig det fornæmste, som er fornøden at vidis, om dend rette Maade oc Maneering, gode oc skickelige danske Vers eller Riim at gjøre*, Kbh. 1650, og i sit speciale påtog Erik Dal sig da at undersøge de nærmere kildemæssige forudsætninger for disse arbejder.

Metrikken og prosodiens betydning for digtekunsten, betragtet under en historisk synsvinkel, er en anskuelsesmåde, hvor melodistudier og studiet af sproget er tæt forbundet. Det er tillige i en vis forstand et ganske eksakt område inden for fag, der ellers ikke kan betegnes på

denne måde, men beskrivelsen af metriske og prosodiske fænomener er underlagt ganske præcise deskriptive teknikker og lovmæssigheder, og disse forhold kombineret med det historiske har antageligt fristet Erik Dal. I den forbindelse giver det måske også mening at huske på, at hans studiemæssige udgangspunkt faktisk var den matematiske studentereksamen, der i danskstudiets første semester måtte suppleres med den store latinprøve, og den latin, han fik tilegnet sig på dette lidt fremrykkede tidspunkt, ville han med egne og Ludvig Holbergs lune ord ikke have undværet for 1000 rigsdaler.

En anden, som det skulle vise sig, tungtvejende forskningsinteresse, manifesterede sig ligeledes før ansættelsen på Det Kongelige Bibliotek, men pegede også direkte mod bibliotekets samlinger. Den lå i besvarelsen af et par prisopgaver fra landets to universiteter. I 1949 besvarede Erik Dal den af Københavns Universitet udskrevne prisopgave, *Folkevisemelodi-forskningen i Skandinavien, dens udvikling og dens problemer*, og i 1952 fulgte han denne afhandling op ved at besvare den af Aarhus Universitet stillede opgave: *Der ønskes en kritisk redegørelse for hovedlinjerne i nordisk folkeviseforskning fra Svend Grundtvig til vore dage*. Både specialeafhandlingen og besvareelserne af de to prisopgaver viser hen til to hovedspor i Erik Dals interesser som yngre forsker: Metrikstudiet og studiet af folkeviseforskningen. Opgaver, der på en gang forudsætter den omhyggelige detailstudie af kilderne, og som tillige kræver det præcise overblik i dannelsen af synteserne.

Emnemæssigt skulle disse interesser trække lange spor i den forskning, som Erik Dal kom til at udføre i de knap 15 år, han gjorde tjeneste på Det Kongelige Bibliotek, hvilket førte til adskillige tidsskriftbidrag med udgangspunkt i disse emner.

Den 2. januar 1953 indtog Erik Dal sin plads som aspirant til en stilling som bibliotekar af 2. grad. Det er antagelig første og sidste gang i sit liv, at Erik Dal har aspireret til noget som helst af 2. grad, men betegnelsen har sikkert været dækkende for det lønniveau, der var gældende for den nyansatte akademisk uddannede bibliotekar. Meget naturligt blev Erik Dal placeret i Danske Afdeling, der endnu i 1953 blev ledet af overbibliotekar Richard Paulli, en tilsvarende markant personlighed.

Stort set hele Danske Afdelings personale var anbragt i det såkaldte Danske Kontor. Her fik Erik Dal et skrivebord af ret beskedne dimensioner i en niche af kontoret. Hans tjenstlige opgaver i disse første år kom til at bestå i flere af de rutiner, der udgjorde kernen af den daglige drift i Danske Afdeling, først og fremmest pasningen af afdelingens

håndskrevne systematiske katalog, men desuden accession, klargøring af det pligtafleverede materiale til bogbinderiet og deltagelse i afdelingens ganske vidtspændende referencearbejde, hertil kom andre af de løbende forretninger; men forholdsvis kort efter sin ansættelse skulle Erik Dal imidlertid få en særopgave, der i lighed med hans metriske arbejder og folkevisestoffet kom til at fylde meget i hans videnskabelige liv.

I 1949 døde H.C. Andersen-samleren grosserer Holger Laage-Petersen, og herved tilfaldt hans H.C. Andersen-samling Det Kongelige Bibliotek. I henhold til testators ønske skulle hans samling holdes adskilt fra bibliotekets hovedsamlinger som en særsamling, en fordring der medførte, at biblioteket på trods af sine på den tid særdeles slette pladsforhold måtte indrette et særligt aflåset magasin til samlingen. Ved modtagelsen fremtrådte samlingen som ordnet og katalogiseret af Laage-Petersen selv, men overførelsen til biblioteket medførte, at det blev bibliotekets daværende H.C. Andersen-kender, forskningsbibliotekar Knud Bøgh, der sammen med Erik Dal fik til opgave at revidere og opstille samlingen samt lade senere anskaffelser til den indbinde, katalogisere og opstille, hvorpå samlingen revideredes endnu en gang, ligesom bøgerne forsynedes med opstillingssignatur. Arbejdet med denne i enhver henseende fantastiske H.C. Andersen-samling på ca. 4.500 bind af, om og i tilknytning til H.C. Andersen samt rummende over 400 breve og andre manuskripter blev både incitament og grundlag for Erik Dals virke som H.C. Andersen-forsker, H.C. Andersen-udgiver, og H.C. Andersen-formidler.

Et første nedslag af denne interesse blev præsentationsartiklen "Den Laage-Petersenske H.C. Andersensamling", der udkom i *Fund og Forskning* 1955. Egentlig havde det været meningen, at Bøgh som den ledende medarbejder skulle have skrevet denne artikel, men han havde forskningsorlov hele foråret 1954, hvorfor Erik Dal overtog opgaven. Det blev en artikel på 16 sider, men inden for disse forholdsvis snævre rammer er det lykkedes ham på en gang at bringe et overblik over samlingens afgrænsning, af mangfoldigheden og dybden i den. Under gennemgangen fremhæver Erik Dal en række konkrete eksempler fra samlingen til belysning af flere litteraturhistoriske og boghistoriske aspekter, som han fandt karakteristiske for Laage P.-samlingens spændvidde. Valget heraf går fra egentlige litteraturhistoriske iagttagelser, herunder korrektioner af et par af kollegaen Topsøe Jensens observationer. Han havde forud i *Aarbog for Bogvenner* gennemgået samlingen, men Dals omhyggelige revisioner af den frembragte et par

numre, som Topsøe Jensen ikke havde kunnet finde. De kriterier, der var bestemmende for Dals udvalg, røber ganske meget om hans på en gang æstetiske og kulturhistoriske interesse for bogen, ikke alene dens indhold, men også som håndværk og som medie. Gennem artiklen beskæftigede han sig således med boghistoriens fire hovedområder og deres repræsentation i Laage-P. samlingen: Bind, tryk, illustration og proveniens. Det sidste er dog et emne, der muligvis kan forekomme at være en smule stedmoderligt behandlet, mens de tre første har haft interesse i langt højere grad. Det bogæstetiske i fusion med det kultur- og litterærhistoriske er det bærende i denne endnu i dag aldeles læseværdige artikel.

I forbindelse med overdragelsen af Laage P.-samlingen forberedte "Samvirkerådet for dansk Kulturarbejde i Udlandet" et festskrift og udbad sig en oversigt over H.C. Andersens internationale udbredelse, et samleområde, der var stærkt repræsenteret i Laage Petersens samling. Var det således en begyndelse og en prøve på Erik Dals evner som H.C. Andersen-formidler, blev det tillige en begyndelse på Erik Dals virke som bogtilrettelægger, idet dette arbejde gav ham anledning til at samarbejde med xylograf Hendriksens ene søn og efterfølger, civilingeniør Holger S. Hendriksen om bogens illustrationer. Bogens titel blev denne vidtfavnende: *Hans Christian Andersen in achtzig Sprachen. Ein Buch über den dänischen Dichter Hans Christian Andersen, sein Leben und sein Werk*. Redigeret af Svend Dahl og H. Topsøe-Jensen (1955). Samtidig med den tyske udgave kom bogen også på dansk, engelsk, spansk og fransk, og endelig i 1972 på japansk. Udgivelsen gav desuden anledning til H.C. Andersen-udstillinger i London, Glasgow og Bruxelles, hvilket gav Erik Dal en række kærkomne rejsemuligheder som udstillingsredaktør og udstillingskurér.

Da den trediveårige Erik Dal kom til Det Kongelige Bibliotek, var han på grund af specialet og besvarelsen af de to prisopgaver allerede forskningsmæssigt etableret, og efterspurgt blev han også som medarbejder på tungtvejende videnskabelige udgivelser. I første række udgivelsen af værket *Danske Metrikere I: Fra Bielke til Gerner* Udg. af Arthur Arnholtz, Erik Dal og Aage Kabell. For at kunne bestride denne opgave fik han orlov på halv tid fra den sædvanlige tjeneste i Danske Afdeling. Han synes dog ikke i synderlig høj grad at have levet som "hjemmeforsker", hverken i denne eller i senere orlovsperioder. En mundtlig overlevering i Danske Afdeling ville vide, at han efter opnåelsen af denne halve respit fra tjenesten skal have udklippet bladhovedet fra dagbladet *Information* og monteret det på en slags skilt på

det beskedne skrivebord i nichen på Danske Kontor. På skiltet stod følgende: "Information gives egentlig ikke." Vist et usædvanligt udtryk for en kollegial generøsitet til i en snæver vending, men taktfuldt forudsættende et lødigt behov, alligevel at ville stå til disposition i det daglige, og det på trods af, at en forskningsopgave som den foreliggende må have krævet sit betydelige mål af ro og koncentration. Helt fredeligt har der ikke været, i alt fald nævner Dal selv i *Nogle arbejder om bogvæsen*, at han indrømmedes fast plads på læsesalen under udarbejdelsen af disputatsen, hvor han ligeledes havde orlov den halve arbejdstid.² Disse år omkring 1950ernes midte var meget frugtbare år, og de var i høj grad præget af disse store arbejder.

I 1954 fulgte det andet bind af metrikerværket: *Danske Metrikere II: Judichær*. Udg. af Arthur Arnholz og Erik Dal. Kommentarbundet forelå dog ikke ved denne lejlighed. Det blev først fuldført sent på året 1958, hvorpå det antoges til forsvar for den filosofiske doktorgrad året efter, og forsvaret blev bogen 5. maj 1960. Titlen på den i alt 336 sider store bog lød i al beskedenhed: *Kommentarbind II A. Indledning til Judichær*, som særskilt disputatsudgave dog med den mere oplysende titel: *Judichær, hans værk og hans kilder*. Karakteristisk nok er det ikke metriske teorier eller spekulationer, der præger dette værk, men til gengæld er den lærdomshistoriske synsvinkel den røde tråd i arbejdet, noget som viser forfatterens dybe afhængighed af Det Kongelige Biblioteks vidtstrakte samlinger af 1600tals litteratur, dansk såvel som udenlandsk.

Sideløbende med det metriske arbejde kom Erik Dal også til at stå for afslutningen på den store nationale udgivelse af *Danmarks gamle Folkeviser*. Et udgivelsesarbejde, der var blevet påbegyndt i 1853 af Svend Grundtvig, og endnu 100 år senere var der stadig meget at gøre, men i 1957 kunne Erik Dal afslutte det af H. Grüner Nielsen i 1933 påbegyndte bd. X.5 af *Danmarks gamle Folkeviser*, og i 1959 fulgte bind X.6 samt tekststillægget til bd. 4, som var udarbejdet sammen med folkeminde- og folkeviseforskeren Iørn Piø.³ Som et *spin off* af arbejdet med folkeviserne blev det ligeledes til flere arbejder om folkeviser, herunder anmeldelser og artikler i *Danske Studier* og i *Journal*

² Erik Dal nævner, at det var Sv. Dahl, der tilstod ham dette, men det må af gode grunde have været Palle Birkelund, der også initierede den forskningsorlov, som Erik Dal opnåede.

³ Erik Dal står ganske vist ikke på titelbladet som udgiver, men han har undertegnet forordet.

of the *International Folk Music Council*. Nok så bemærkelsesværdigt var det, at visestudierne også gav anledning til en boghistorisk studie over folkeveiseillustrationer, et arbejde, der blev til i samarbejde med maleren Ernst Hansen, fra hvem Erik Dal hentede viden og en betydelig mængde stof. Det blev til artiklen "Danske Folkeveiseillustrationer", der blev trykt i *Bogvennen* 1957.

Et fund af en kasse med ukatalogiserede fragmenter af tilstøvede gamle danica (bøger vedkommende Danmark) i 1953 eller 54, der fandtes henstillet efter de sidste numre af Den Hielmstjerne-Rosenroneske Bogsamling skulle lede til væsentlige bibliografiske arbejder, der dog først igangsattes i slutningen af halvtredserne. I første række fik dette fund en vis afrundende betydning for Danske Afdelings samlinger, og det første offentlige nedslag af det var en artikel i *Fund og Forskning* 1954: "En salmebog, en almanak og en folkeveise." Artiklens overskrift gengav de tre vigtigste fund i denne lille fragmentsamling, som videre gav Erik Dal anledning til at reflektere over Danske Afdelings rolle som kerne i nationalbiblioteket. En mere vidtrækkende følge – eller måske blot inspiration – af denne opdagelse af nye eller glemte danica kan man se i den nye fotografiske udgave af *Bibliotheca Danica I-V. 1482-1830 Supplement C især med nyerhvervelser 1914-1962*, som Erik Dal sammen med Volmer Rosenkilde tog initiativ til og som realiseredes af Rosenkilde og Bagger i 1962. Ud over kassen med de uregistrerede danica var der på indsatte hvide blade i Danske Afdelings håndeksemplar af *Bibliotheca Danica* indført senere opdagede danica trykt før 1830, og disse håndskrevne tilføjelser blev herefter omsat til tryk og kom derved til at udgøre grundlaget i det nye supplement C. Det tilsvarende fænomen fandtes i afdelingens håndeksemplar af Lauritz Nielsens *Dansk bibliografi 1482-1550 og 1551-1600*, og på samme måde som i tilfældet med *Supplement C* til *Bibliotheca Danica* kom dette materiale til at udgøre en grundstamme i en påtænkt udvidet udgave af Lauritz Nielsens arbejde. Erik Dal fik fremtaget de nye Lauritz Nielsen-bøger og beskrev dem efter den form, som Lauritz Nielsen havde udviklet. Kontrol og litteraturhenvisninger skulle andre stå for, men arbejdet nåede dog ikke så langt i datiden, formentligt på grund af andre ikke mere vigtige, men mere presserende gøremål i Danske Afdeling. I stedet satte Erik Dal sig for sammen med bibliotekar Grethe Larsen at udarbejde en stor bibliografi over danske provinstryk mellem 1482 og 1830 ordnet efter trykkested. Også dette arbejde kom til at strække sig over mange år. Lauritz Nielsen-supplementet blev først afsluttet i Erik Dals pensionisttid ved Grethe

Larsen, der fuldførte opgaven under Dals vejledning, idet han fik en fast arbejdsplads i "buret" i Danske Sal. Noget han nærmest betragtede som en hjemkomst.

Hen imod halvtredsernes slutning fik Erik Dal qva sin boghistoriske interesse også mulighed for i ledige stunder – som det hed – at passe Udenlandsk Afdelings inkunabelsamling. Herved fik han mulighed for at beskæftige sig mere indgående med den europæiske boghistorie, hvor det ellers overvejende havde været den danske, der havde budt sig til.

I årene 1931 til 1936 havde Victor Madsen publiceret en stor katalog i to bind over bibliotekets på den tid 4.266 inkunabler. Siden havde tilvæksten ikke været synderlig omfattende, men i tressernes begyndelse blev de økonomiske vilkår for samlingen for en tid bedre, hvilket tillod forskellige væsentlige indkøb. Oversigt og en kyndig gennemgang over disse nyerhvervelser publicerede Erik Dal i *Fund og Forskning* 1962 og efterfølgende i 1963 under overskriften: "Nye inkunabler i Det kongelige Bibliotek", siden optrykt som Victor Madsen: *Katalog over Det kongelige Biblioteks inkunabler 3. bind Accession 1938-1962. Inkunabler i andre biblioteker. Registre* (1963). Den sidste del af titlen er for så vidt bemærkelsesværdig, idet der hermed blev skabt en kortlægning af inkunabler i Danmark uden for Det Kongelige Bibliotek.

I 1963 udnævntes Erik Dal til førstebibliotekar, og dermed blev han chef for Danske Afdeling. I datiden en naturlig forfremmelse af den, der havde vist sig fagligt og forskningsmæssigt fremragende, men herefter tog ledelse og forvaltning af afdelingen en betragtelig del af dagen, uden at det dog kom til at fortrænge det egentligt videnskabelige arbejde, men hæmmet blev det. Alligevel lykkedes det Erik Dal at opretholde en høj videnskabelig produktivitet. Det er dog et spørgsmål, om ikke det efterhånden stigende administrative arbejde i for høj grad førte ham på afstand af det, der i hans øjne var essensen af biblioteksarbejdet: det faglige og forskningsmæssige arbejde med samlingerne. I alt fald lod han sig i 1967 *headhunte* af rektor for Danmarks Biblioteksskole Preben Kirkegaard til en nyoprettet stilling som fagleder i boghistorie og bogfremstilling. Blod på tanden til denne post har han formentlig fået efter at have været gæsteforsker på biblioteksskolen på University of Illinois, Urbana, i foråret 1967 i et semester.

Hermed ophørte ganske vist Erik Dals ansættelsesforhold på Det Kongelige Bibliotek, men ikke hans forhold til institutionen. Navnlig betød ansættelsen som administrator for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab i 1974 på det nærmeste en slags tilbagevenden, denne

gang ikke som ansat, men som en ven af huset og som skattet samarbejdspartner ved flere lejligheder. Et sådant samarbejde havde undertegnede anledning til at opleve ved to lejligheder. Første gang i 1987-88 omkring redigering og tilrettelæggelse af festskriftet til overbibliotekar ved Universitetsbiblioteket Torben Nielsen.⁴ Arbejdet med dette bogværk fandt egentlig sted inden for en i virkeligheden uholdbar deadline, men når det alligevel lykkedes at få bogen klar til tiden, skyldtes det først og fremmest Erik Dals organisationstalent tilsat en professionalisme, mangan en forlægger, bogtilrettelægger eller bogtrykker kunne misunde ham.

Da dronning Margrethe i 1990 fyldte 50 år, besluttede Det Kongelige Bibliotek, at bibliotekets gave skulle være en publicering af et enestående nodefund i Flensborg, tre motetter komponeret til Frederik 2.s fontæne på Kronborg. Ideen kom i sin oprindelse fra forskningsstipendiat Ole Kongsted, den blev grebet med entusiasme af bibliotekets direktør Erland Kolding Nielsen, og efterfølgende blev det Ole Kongsted, Erik Dal og mig, der kom til at realisere værket. Igen var den tidsfrist, der var til rådighed for projektet egentlig prohibitiv for dets virkeliggørelse. Men igen var begejstringen – Erik Dals ikke mindre end vores – det udslagsgivende. Jeg skal sent glemme nogle lørdage i bibliotekets mødelokale, hvor manuskriptsider og illustrationer spredtes på mødebordet, og hvor Erik Dal bevæbnet med blyant, saks og det uundværlige ciceromål klippede og opsatte tekst og billeder foran Ole Kongsteds og mine måbende øjne. Siden fulgte tilretning, korrekturlæsning og alt det andet så tidkrævende arbejde, der følger bogudgivelser. Den sidste korrektur skete direkte efter blåkopien hos Poul Kristensen i Herning, hvilket siger noget om tidspresset. Men hele processen endte med at gå op til tiden. Dette bogprojekt glædede Erik Dal umådeligt. Egentlig ikke så meget på grund af anledningen, men fordi det gav ham lejlighed til for første gang at arbejde med skriftsættet Abrams Venetian, som Poul Kristensen havde fået stillet til rådighed af skrifttegneren George Abrams. Baggrunden for denne usædvanlige generøsitet var, at Poul Kristensen på udstillingen "Contemporary Danish Book Art" i New York i 1986 havde udstillet sin publikation *Hans Christian Andersen: The Snow Queen. A Tale in Seven Stories*. Translated by Patricia L. Conroy and Sven H. Rossel. Bogens hele udformning havde vakt George Abrams' beundring, og i sin

⁴ *Bøger, Biblioteker, Mennesker: et nordisk festskrift tilegnet Torben Nielsen*. Red. af Erland Kolding Nielsen, Jesper Düring Jørgensen og Erik Dal, 1988.

begejstring havde han givet Poul Kristensen eneret på sit nye skriftsæt. Efterfølgende havde George Abrams og Poul Kristensens søn, Jørgen Kristensen, færdiggjort skriftsættet, en proces, hvor Jørgen Kristensen havde digitaliseret først antiqvaen og siden kursiven, et arbejde, der havde taget tre år. Med udgivelsen af *Kronborgmotetterne* kom skriftsættet ikke alene til at stå sin prøve, men det kom også i høj grad til sin ret som en ædel pastiche over renæssancens venetianske trykketradition, der netop passede fint til det indhold, bogen bragte. Yderligere betød den forfinelse, som ligger i dette skriftsæt, at bogens specielle folioformat ikke kom til at virke for anmassende. Dette usædvanlige format blev bestemt af det, som var bevaret i de originale dobbeltblade af 1500-tals noderne. Til det sidste havde Erik Dal været tøvende for ikke at sige skeptisk over for den tanke, at bogens format skulle følge det oprindelige nodeformat. Han var ganske vist tiltalt af den historiske konsekvens heri, men frygtede for, at bogen skulle komme til at lide af en formens elephantiasis. Til sidst lod han sig dog overbevise af Ole Kongsted og mig, men først og fremmest af chefen for F. Hendriksens Eftf., Egon Møller Christensen. Hans afgørende argument var det følgende: "Fuldt format, for hvor tit ser I ubeskårne ark fra det 16. århundrede i det format?"⁵ Et argument, der udmærket kunne have været Erik Dals eget: Det sammenfattede både en oplevelsesmæssig, æstetisk synsvinkel og en ubestridelig historisk kendsgerning. Det datasikre, det historiske og den æstetiske finesse i intelligent samklang. Langt hen et gyldigt udsagn om Erik Dals personlighed som bogmenneske, om end hele essensen af hans personlighed næppe er dækket heraf, men det var de sider af hans væsen og karakter, der kom til udfoldelse under hans virke på og for Det Kongelige Bibliotek.

Blandt Erik Dals papirer i Det Kongelige Biblioteks Håndskriftafdeling findes en kollegiebog i et stift, men nu af slid sammenbrudt bind. Uden på bindet står der: *Erik Dal Arbejdsbog*. Titlen er ingen overdrivelse, det er en kronologisk journalisering af Erik Dals intellektuelle arbejder, forelæsninger, foredrag og trykte ydelser, fra det mindste til det største. På permens inderside findes et lille avisudklip af 10. maj 1931 indklæbet med en udtalelse af den da 8-årige Erik Dal: "Jeg vil helst være Geolog, fordi jeg interesserer mig for Geologi og Mineralogi og synes, det er interessant at studere Jordlagene og Jordperioderne.

⁵ Citeret efter *Nogle arbejder om bogvæsen. Erik Dal. En causerende autobibliografi*. Poul Kristensen Grafisk Virksomhed 1992, s. 68.

Jeg har allerede en Samling Mineralier. Erik Dal (8 Aar).” Overskriften på udtalelsen er den ikke uberettigede: “En ung Forsker.”

Geolog blev Erik Dal ikke – i alt fald ikke i gængs forstand – men under hans sidste arbejde for Det Kongelige Bibliotek, færdiggørelsen af supplementet til Lauritz Nielsens bibliografi over dansk litteratur 1482-1600, fik han til sin store glæde sin arbejdsplads midt i Danske Sal i et lille kontor, der pga. sin størrelse og sine smårudede glasvægge går under navnet “buret.” Her skar han sig igennem bibliografiens forskellige lag, og her havde han i bogstavelig forstand udblik til nogle af de vældige formationer af den danske lærdoms- og litteraturhistorie, der findes bogligt gestaltet og ophobet gennem århundreder. For så vidt kan bibliotekets bygningsudformning, den ydre såvel som den indre, udmærket lignes ved den geologiske formation, der har betegnelsen “horst” – en slags bøgernes og håndskrifternes Helgoland ligefrem. Det var i alt fald en forestilling, der let kunne opstå ved aftentide hos undertegnede, når lyset skulle slukkes på det øverste galleri i Danske Sal, og man lod blikket glide ned over reolerne i de mange etager med deres mangfoldighed af pligtafleveret dansk litteratur, bøger som ingen nogensinde har udvalgt, men som ganske enkelt er kommet til biblioteket, slet og ret fordi de er opstået. Den fascination, der kan ligge i dette i virkeligheden simple forhold var måske den afgørende gnist bag Erik Dals bibliotekariske og forskningsmæssige arbejde på og for Det Kongelige Bibliotek og i det hele taget.